

ΤΟ ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ

ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΚΙ' Ο ΤΕΧΝΙΤΗΣ. — Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΙ' Η ΦΥΣΗ. — Η ΟΜΟΙΟΤΗΣ ΚΑΙ ΕΙΔΗ ΟΜΟΙΟΤΗΤΑΣ. — Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΣΤΟ ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ. — Ο ΕΜΠΡΕΣΣΙΟΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ. — ΤΟ ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ ΔΕΝ ΕΙΝΕ ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΙΚΟ. — ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΠΟΡΤΡΑΙΤΟΥ ΤΟΥ ΑΝΤΡΑ ΜΕ ΤΟ ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ.

Δέν εἶνε ἀνάγκη γιὰ νὰ κάνετε τὸ πορτραῖτο σας νὰ ἔχετε φυσιογνωμία Μπετόβεν· εἶνε ὁμως ἀπαραίτητο νὰ μὴ ζητᾶτε ἀπὸ τὸ πορτραῖτο σας, νὰ ἔχει ἔστω καὶ κάτι τι τοῦ Μπετόβεν.

Κάνετε τὸ πορτραῖτο σας, τὸ ἀκριβοπληρώνετε, ποξέρνετε ὥρες πολλές — ὥρες ἀνίας καὶ κούρασης —, ἀφίνετε τὸν ἑαυτὸ σας ἀνυπεράσπιστο στὸ διερευνητικὸ μάτι τοῦ καλλιτέχνη, ποῦ σὰς μετρά, σὰς κρίνει, ποῦ θὰ δεῖ ὅλες σας τῆς λεπτομέρειες, τὸ πὺδ μικρὸ ἐλάττωμα στὴ κατασκευὴ σας — πόσο θὰ πιδυμούσατε νὰ μείνει ἀπαρατήρητὸ! — ἀνοίγεσθε, γδύνεσθε μπροστά του, καὶ ὁμως δὲν ἔχετε ἐμπιστοσύνη σὲ αὐτόν.

Ὅταν θὰ μπῆτε στὸ ῥγαστήρι τοῦ τεχνίτη γιὰ τὸ πορτραῖτο σας, πρέπει νὰ ἔχετε τὴν ἐντύπωση πὼς μπαίνετε σὲ λουτρό. Ἐκεῖ θὰ καθαρῖσθε ἀπὸ κάθε προσποίηση — παρηγορηθεῖτε, γιὰ λίγες μόνο ὥρες — ὁ τεχνίτης δὲ θὰ ζητήσῃ περισσότερο, δὲν εἶνε ὁ δάσκαλος τῆς κοινωνίας. Ἐχετε τὴ δύναμη, τουλάχιστο γιὰ μιὰ φορὰ νὰ δεῖτε τὸν ἑαυτὸ σας πραγματικὸ στὸ πορτραῖτο σας. Ἐχετε ἐμπιστοσύνη στὸν ἀληθινὸ τεχνίτη ποῦ θὰ σὰς ξαναπεῖ καὶ θὰ τονίσει ἀπλὰ καὶ ἀμερόληπτα ὅλη τὴ ζωῆς σας.

Μὰ σεῖς ζητᾶτε, σχεδὸν πάντα, ἀπὸ τὸ πορτραῖτο σας κάτι ξένο ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ σας, μπορούμε νὰ πούμε, κάτι παραπάνω· τόσο συχνὰ αὐτὸ τὸ παραπάνω καταστρέφει καὶ τὸ κάτι ποῦ ἴσως νὰ ἔχετε!

Νοιώθετε ἄραγε τὴν ἀδυναμία σας καὶ θέλετε νὰ τὴν καλύψετε μὲ μάσκα καρναβαλιστικὴ, μὲ μιὰ ρυτίδα, ποῦ νομίζετε πὼς λέγει τόσα πολλά, ἢ μὲνα χαμόγελο ποῦ παίξει σὲ τόσες ἀναλαμπὲς ἔκφρασης, μὰ ποῦ πάντα θάχουν ἀπάνω τους τὰ σημάδια τῆς προσποίησης;

Ἡ μήπως ἀπὸ ὑπερβολικὴ αἰδῶ, ἢ ἀπὸ ἄγριο ἐγωϊσμό, δὲ θέλετε ν' ἀφήσετε ἐλευθέρου τὸν ἐσωτερικὸ σας ἄνθρωπο νὰ ξαπλωθεῖ ἀπλὰ καὶ ἤρεμα πάνω στὰ χαρακτηριστικὰ σας; Τὸν τραβάτε πολὺ βαθειά, μὰ λησιμονᾶτε κάποιον La Tour ὅταν ἔλεγε: «πιστεύουν ὅτι ψαρεύω τῆς γραμμῆς» τοῦ προσώπου των, μὰ γὼ κατεβαίνω χωρὶς τὴν ἄδεια τους στὸ βάθος» τοῦ ἑαυτοῦ των, καὶ τοὺς ἀνεβάζω ἀπάνω ὀλάκαιρους.»

« Ἡ μεγαλύτερη δυσκολία γιὰ τὸ ζωγράφο ἢ τὸ γλύπτη ποῦ θὰ κάνει ἓνα πορτραῖτο ἢ μιὰ προτομή, ἔρχεται ἀπὸ τὸν πελάτη του» ὅπως λέγει ὁ Rodin.

Ἀπὸ τῆ στιγμῇ ποῦ ὁ ἄνθρωπος, παίζοντας πάνω στὴν ἄμμο μὲ τὸ δάχτυλό του, ἢ μ' ἓνα κομμάτι ξύλο, πρωτοφαντάστηκε πῶς μπορούσε νὰ σχεδιάσει κάτι ποῦ ἔβλεπε· καὶ σκαλίζοντας μὲ μιὰ πέτρα, μιὰν ἄλλη πιὸ μαλακὴ, προσπάθησε ἀστοχάστα νὰ ζωτεριζέψει μιὰ του ἐντύπωση, μιὰ του ἐσωτερικὴ συγκίνησι, ἀπὸ τῆ στιγμῇ αὐτῇ θέλησε ὁ ἄνθρωπος ἀσυνείδητα, αὐτὸ τὸ παιχνίδι νὰ τοῦ θυμίζει κάτι τί, νὰ τοῦ παραστήνει κάτι δεμένο μὲ τὴ ζωὴ του, νὰ μπορέσει μέσα στὸ βάρβαρο του ἔργο—μὰ τόσο ἀφθόρμητο—νὰ δεῖ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του, τὴ ζωὴ του, τὸν ἄνθρωπο. Ἡ ἀρχὴ τῆς Τέχνης.

Καὶ εἶδε τὴ φύση ὁ ἄνθρωπος καὶ τὴν ἐγνώρισε, γιατί δὲν ἔβλεπε πιά ἀπὸ δαύτην τί τοῦ ἦταν ὠφέλιμον ἢ βλαβερό.

Ἔβλεπε τὴ μορφὴ τῆς. Δὲν τὴν φοβότανε. Τὴν ἔβλεπε μέσα στὴ δύναμὴ τῆς. Ἐπαυσε πιά νὰ λατρεύει ὅ,τι ἦταν ξένο στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του. Γύρισε στὸν ἄνθρωπο. Καὶ ἔμνησε τὴ ζωὴ, γιατί ὁ ἄνθρωπος εἶνε ὅλη ἡ ζωή.

Ἄν ἡ Φύσις εἶνε τὸ καλύτερο ἐργαστήρι γιὰ τὸ ζωγράφο καὶ γενικὰ τὸν καλλιτέχνη, καὶ ἂν τὸ τοπεῖο εἶνε ἡ καλύτερη σπουδὴ — ἴσως μόνο σπουδὴ — ποῦ θὰ κάμει ὁ ἄνθρωπος θὰ τὸν σπρώξει στὰ σκαλοπάτια τῆς σκέψης γιὰ ν' ἀναβεῖ, καὶ τὸ πορτραῖτο θὰ μᾶς δεῖξει τὴ ψυχὴ τῆς φύσεως — ἡ μεγάλῃ του ὑπεροχῇ.

Ὁ ἄνθρωπος ἡ ψυχὴ τῆς Φύσεως: δὲν εἶνε ἄραγε αὐτὸ ποῦ εἶδαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, καὶ προσωποποίησαν τὴ φύση!

Τὸ πορτραῖτο εἶνε ἡ ἱστορία τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν μᾶς ἱκανοποιεῖ, λοιπόν, ὁ ὅρος «προσωπογραφία» τῆς δικιάς μας γλώσσας. Ἡ λέξι ζωγραφία ταιριάζει περισσότερο, καὶ ἀποδίδει τὴν καθαρὴ ἐννοία τοῦ πορτραῖτου. Τὸ πορτραῖτο δὲν γίνεται, γιὰ νὰ μᾶς δώσει τὴν ἀνατομίαν τοῦ προσώπου. Δὲν εἶνε ἡ μύτη ἢ τὸ μάτι ποῦ θὰ μᾶς συγκινήσει, ὅπως δὲν θὰ μᾶς συγκινήσει ἓνας κλάδος ἢ ἓνα φύλλο.

Δὲν θέλομε μ' αὐτὸ νὰ ποῦμε — ὅπως εἶπαν πολλοὶ — ὅτι ἡ ζωγραφία δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ μοιάζει μὲ τὸ μοντέλο. Εἶνε τόσο φανερό ὅτι τὸ πορτραῖτο κρίνεται ἀνάλογα μὲ τὴν ὁμοιότητα ποῦ ἔχει, ὅσο δύσκολο εἶνε, νὰ ὀρίσωμεν αὐτὴ τὴν ὁμοιότητα.

1. Ἡ ὁμοιότης εἶνε ὅρος σύγκρισης τοῦ μοντέλου, μὲ τὴν ἰδέαν ποῦ ἔχει σχηματίσει τὸ μοντέλο γιὰ τὸν ἑαυτό του. Σχεδὸν πάντα ἡ ἰδέα αὐτὴ εἶνε ἐξογκωμένη ἢ καὶ ἂν δὲν εἶνε, τὸ μοντέλο θέλει νὰ ζωγραφισθεῖ ἀνάλογα μὲ τὴ θέσιν ποῦ κατέχει στὴ κοινωνία. Ὁ ζωγράφος ποῦ θὰ θελήσει νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν πελάτη του, θ' ἀναγκασθεῖ νὰ τοῦ δανεισθεῖ τὰ γυαλιά του. Θὰ βρεθεῖ στὴν ἀνάγκη νὰ διορθώσῃ ὅτι βλέπει ἴσως ὁ ἴδιος, μὰ δὲν βλέπει ἢ δὲν θέλει νὰ δεῖ ὁ πελάτης του.

Ὁ ρόλος τοῦ πορτραῖτιστά δὲν εἶνε νὰ διορθώνει τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ νὰ τὴν αἰσθάνεται καὶ νὰ τὴν ἀποδίδει.

2. Ἡ ὁμοιότης εἶνε καὶ ὅρος σύγκρισης τοῦ μοντέλου μὲ τὴν ἰδέαν ποῦ ἔχουν σχηματίσει οἱ φίλοι του καὶ γενικὰ τὸ κοινὸ γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Μὰ «τὸ κοινὸ δὲν βλέπει ποτὲ τίποτα».

Καὶ εἶνε ἀπὸ τοὺς φίλους ποῦ θ' ἀκούσωμε τὴ συνειθισμένη ὁμολογίαν

«αὐτὸς εἶνε ! ἀπαράλλακτος !»· ὁμολογία ποῦ ἀναλογεῖ μὲ τὴν ἰδέα ποῦ ὁ καθένας ἔχει σχηματίσει γιὰ δαῦτον.

Ὁ ζωγράφος ποῦ θὰ ζητήσει νὰ εὐχαριστήσῃ ὅλους τοὺς φίλους ἢ ὅλο τὸ κοινό, δὲν πρέπει, ἄραγε, γιὰ νὰ τὸ ἐπιτύχει νὰ παρουσιάσῃ τόσα πορτραῖτα ὅσοι εἶνε οἱ φίλοι ἢ τὸ κοινό ;

Ἄλλοίμονο τότε. Δύσκολη κατάκτηση !

Θὰ προσπαθῇ λοιπόν, ἀναγκαστικά, νὰ συγκεντρώσῃ σ' ἓνα πορτραῖτο τὸ σύνολο, τὴ μοναγὲν ὅλων τῶν φαινομενικῶν αἰσθημάτων τῶν φίλων καὶ τοῦ κοινοῦ.

Τὸ πορτραῖτο θὰ εἶνε κάτω τοῦ μετρίου.

Καὶ βλέπομε σὲ κάθε ἐκθεσὴ τὰ περισσότερα πορτραῖτα χαλκομανίες, φωτογραφικὲς ἀναπαραστάσεις, τοῦ μοντέλου σὲ στάση ἀλογίκευτη, μὲ ἔκφραση προσποιημένη, μὲ παρὰ ἄσχημα καὶ στολές, μὲ χειρονομία προπετὴ καὶ κατ' ἀνάγκην ἔκφραση ἡλιθιότητος. Τὸ κοινό δὲν βλέπει ποτὲ τὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο παρὰ μόνον τὴ χειρονομία τοῦ ἀνθρώπου ποῦ τὸ βρίζει ! Καὶ θὰ εἶνε πάντα αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὰ πορτραῖτα ποῦ θὰ κάμνουν αἰσθησιν, ποῦ θὰ τραβοῦν τὸν εὐκολο θαυμασμό — πόσο ἀνάξιος καὶ ἀνώφελος θαυμασμός — τῶν φίλων καὶ τοῦ κοινοῦ.

Θὰ ᾤσεται, ἂν καὶ δὲ βλέπω χαμιμὰ ἐλπίδα ν' ἀκουσθῶ, τὰ πορτραῖτα νὰ μὴ ἐκθέτονται σὲ δημόσιες ἐκθέσεις. Ἐνα τοπτεῖο ἢ τίποτα ψάρια, μποροῦν νὰ σταματήσουν τὸ κοινό. Θὰ μπορέσει νὰ διακρίνῃ — καὶ μὲ πόση δυσκολία — ἓνα δέντρο, ἓνα καραβάκι, θὰ μπορέσει νὰ συζητήσῃ ἂν τὰ ψάρια εἶνε γλώσσες ἢ μαρμαρούνια.

Στὸ πορτραῖτο δὲν βλέπω τί θὰ δεῖ.

Τὰ ρούχα ἢ τὰ μαλλιά, ἂν εἶνε ψιλοδουλεμένα, ἂν μπορεῖ νὰ μετρήσῃ τις τρίχες !

Ἐνα πορτραῖτο μοῦ παρουσιάζεται πάντα σὰν μιὰ βιογραφία. Τὸ πορτραῖτο δὲν εἶνε ἡ ἐντύπωση μιᾶς στιγμῆς, εἶνε ἡ ἱστορία μιᾶς δολάκαιρης ζωῆς ! Γι' αὐτὸ τὸ πορτραῖτο δὲν θὰ κριθῇ, στὴς ὀλίγες ὥρες ποῦ τὸ μοντέλο θὰ ποζάρει μπρὸς στὸν τεχνίτη

Ὅταν ὁ Mauclair λέγει ὅτι οἱ πόζες εἶνε « ἡ πάλη ψυχῶν καὶ θελήσεων » βεβαίως δὲν θὰ ἔννοεῖ ὅτι, ὁ τεχνίτης σ' αὐτὲς τῆς λίγης ὥρες πρωτογνωρίζῃ τὸ μοντέλο καὶ ὅτι, ἡ πάλη αὐτὴ εἶνε ὁ κόπος, ἡ προσπάθεια ποῦ θὰ καταβάλλῃ γιὰ νὰ μπορέσῃ μὲ σα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀνθρώπου νὰ δεῖ ὅλη του τὴ ζωή. Ἡ πάλη αὐτὴ εἶνε ἡ προσπάθειά του, γιὰ νὰ μπορέσῃ πάνω στὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀνθρώπου, νὰ ξαπλώσῃ, νὰ περιγράψῃ τὴ ζωὴ του.

Ὁ καλλιτέχνης πρέπει νὰ γνωρίσῃ πρῶτα τὸν ἄνθρωπο, νὰ μελετήσῃ ὅλη του τὴ ζωή, ὅλη του τὴ γενιά, νὰ παρακολουθήσῃ ὅλα του τὰ στάδια, καὶ ὅλες του τῆς τάσεις, νὰ χωθεῖ μέσα στὴ νοοτροπία του, γιὰ νὰ μπεῖ σ' ὅλες του τῆς σκέψεις, νὰ προφητέψῃ κάθε του βλέψη, νὰ δεῖ κάθε του ἀρετὴ γιὰ νὰ μπορέσῃ σ' αὐτὲς τῆς λίγης ὥρες, σ' αὐτὴ « τὴν πάλη ψυχῶν καὶ θελήσεων » νὰ μᾶς παρουσιάσῃ τὴν ἐποχὴ του, τὴ καταγωγὴ του, τὸ κλάδο του, τὴ δράση του, νὰ μᾶς δείξῃ δηλαδὴ γυμνὸ τὸν ἀτομικὸ του χαρακτῆρα.

Καὶ εἶνε ὁ χαρακτῆρας τοῦ μοντέλου ποῦ πρέπει ν' ἀποδώσῃ ὁ τεχνίτης.

Κάθε γραμμή τοῦ προσώπου, κάθε ρυτίδα, ἡ παραμικρὴ χειρονομία, ἀκόμα τὰ ροῦχα καὶ τὸ ντεκόρ, ὅλα πρέπει νὰ δείχνουν τὸν χαρακτήρα· ὅλα ἁρμονισμένα μὲ τὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο, μὲ τὴ ψυχὴ του.

Ὁ καλλιτέχνης ποῦ θὰ μᾶς δώσει ἓνα τέιο πορτραῖτο θὰ εἶνε μεγάλος καὶ τὸ πορτραῖτο, μποροῦμε νὰ ποῦμε, πῶς θὰνε ἓνα φιλοσοφικὸ πορτραῖτο. Στὸ πορτραῖτο αὐτὸ θὰ δοῦμε ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα. Καὶ θὰ σᾶς πείσει ὅτι, «ἡ ἐργασία τοῦ τεχνίτη δὲν εἶνε μόνο δεξιότητες» χειροῦ, ἀλλὰ ἐργασία τοῦ πνεύματος καὶ ὅτι τὸ πορτραῖτο ἢ ἡ προτομὴ » εἶνε ἡ καλλιτεχνικὴ ἐκείνη ἐργασία ποῦ ἀπαιτεῖ τὴ μεγαλύτερη ὀξυδέρκεια » τοῦ τεχνίτη » ὅπως λέγει ὁ Rodin.

Ὁ Ἐμπρεσσιονισμός, ἡ ἐξωτερικὴ τέχνη, παραμέλησε τὴν ἔκφραση καὶ τὸν χαρακτήρα στὰ πορτραῖτα. Οἱ Ἐμπρεσσιονιστὰι θέλησαν νὰ ζωγραφίσουν τὸ φῶς, σ' ὅλες του τῆς μεταλλαγές, ἀνάλογες μὲ τῆς διάφορες ὥρες τῆς μέρας. Μᾶς παρουσίασαν τοὺς ἐλαφρότερους καὶ λεπτότερους τόνους, τὸ ραφινάρισμα τῆς ἀντανάκλασης. Μᾶς ἀνέλυσαν τὸ φῶς· πῶς σκορπιέται καὶ ἀπλώνεται σὲ λαμπερὲς πολύχρωμες ἀχτίνες καὶ χάνεται σὲ βαθὺ οὐρανὸ ποῦ πάλλει ἀπὸ τὸν κυματισμὸ τῆς ἀτμόσφαιρας· πῶς κάμνει ν' ἀστράφτουν ὅλα τ' ἀντικείμενα ποῦ χαϊδεύει.

Στὰ ἔργα τους μᾶς ἔδωσαν τὸ ἀνατρίχιασμα τῶν φύλλων, ὁ οὐρανὸς τους ἀστράφτει, τὰ νερὰ ξαπλώνονται — σεντόνια μαλακὰ — καθρεφτισμένα.

Μπρὸς ἀπὸ τὰ μάτια μας, γεμάτα ἔκκληξη καὶ θαυμασμό, περνοῦν σειρὲς ὀραματισμῶν· ὀρίζοντες φωτολουσμένοι, οὐανοὶ αἶμα, δέντρα χρυσᾶ, σύννεφα ποῦπουλα. Ἡ Φύση χορεῦει τὸ χορὸ τῆς Σαλώμης. Τὰ πέπλα της — ἡ ἀτμόσφαιρά της — μουσελίνες μυριόχρωμες, τὴν περιτοφυγρίζουν σὲ φαντασμογορίες ὀνείρων.

Τὸ φῶς πάλλει, ξεσπᾷ σὲ Ὡσαννά!

Ὁ μεγαλόπνοος λυρισμὸς τῶν ἀνοιχτῶν τόνων!

Ὁ ἀμύθητος πλοῦτος τῶν χρωμάτων!

Ὁ ὑπέρτατος ὕμνος στὸν ἥλιο!

Καὶ τὸ ἐπέτυχαν μ' ὅλα τὰ μέσα. Ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη ἐπῆραν ὅτι μποροῦσε νὰ μᾶς μάθει πάνω στὰ χρώματα. Ἀνέλυσαν τὸ φῶς καὶ τὰ στοιχεῖα κάθε τόνου πάνω στὴ θεωρίᾳ τῆς ὀπτικῆς. Ἀνέτρεψαν τὸν παλῆδ Ἀκαδημαϊσμό. Στὸ πανί, μὲ τὸ χρῶμα παρθένο καὶ ἀδόουλετο, μὲ πινελιὲς ἀπανωτὲς ἀνακατωτὲς καὶ χοντρὲς σ' ὅλους τοὺς τόνους μπόρεσαν νὰ μᾶς δώσουν ὅλη τὴ διαφάνεια, ὅλο τὸ τρεμουλιασμα, ὅλη τὴ λαμπρότητα τοῦ φωτός.

Γι' αὐτοὺς κάθε δέντρο εἶνε μάζα διαπερασμένη ἀπὸ ἀχτίνες, κάθε ἐπιφάνεια, εἶνε ἡ ἀντανάκλαση τῆς γύρω ζωῆς, ἀκόμα περισσότερο, ἡ ἀντανάκλαση τῆς ἀντανάκλασης τῶν ἀντικειμένων.

Ναὶ! μὰ τί ἔκαμαν τὸν ἄνθρωπο;

Ὁ ἄνθρωπος γιὰ δαυτοὺς δὲν ἦταν παρὰ μιὰ ἐπιφάνεια. Τὸ πορτραῖτο τους εἶνε ἓνα παιχνίδι—ἔστω καὶ λαμπρὸ—ἀπὸ χρῶμα.

Ἡ ξήτηση τοῦ χρώματος καὶ τῆς ἀντανάκλασης στοὺς λεπτότερους τόνους κατέστρεψε, σὲ μερικοὺς, μποροῦμε νὰ ποῦμε, τὸ σχέδιο, πάντως ὅμως τὴν ψυχολογίᾳ τῆς ἔκφρασης.

Εἶνε εὐτύχημα ὅτι ἔχομε λίγα πορτραῖτα. Ἴσως ν' ἀντελήφτηκαν τὴν ἀδυναμία τους, σ' αὐτὸ τὸ εἶδος.

Ὁ ἀναγκαστικὸς ἀντίκτυπος, αὐτῆς τῆς μανίας τῶν τελευταίων χρόνων, θὰ σώσει τὸ πορτραῖτο.

Ὁ Baudelaire στῆς *Curiosités Esthétiques* σχολιάζοντας τὸ ἱστορικὸ πορτραῖτο τῶν σχεδιαστῶν, μὲ ἀρχηγούς τὸν Ingres καὶ David, στὴ σύγκρισή του μὲ τὸ ρομαντικὸ πορτραῖτο τῶν χρωματιστῶν (*coloristes*) μὲ ἀρχηγούς τὸν Reynolds καὶ Lwerence, λέγει, ὅτι τὸ ἔργο τῶν τελευταίων εἶνε δυσκολώτερο γιὰ τὸ εἶνε πρὸ φιλόδοξο. Οἱ χρωματισταὶ θέλουν τὸ πορτραῖτο σὰν ποίημα. Καὶ τὸ ἔργο τους εἶνε ἔργο μεγαλύτερης ἔμπνευσης.

Χωρὶς νὰ θέλομε νὰ δείξομε προτίμηση μεταξὺ τῶν σχεδιαστῶν καὶ χρωματιστῶν—αὐτὴ ἡ διαφορὰ δὲν ὑπάρχει στὸ μεγάλο καλλιτέχνη—θὰ παρατηρήσομε ὅτι, αὐτὴ ἡ δυσκολία τῶν χρωματιστῶν βεβαίως δὲν πηγάζει ἀπὸ τὴ θερμὴ ἀτμόσφαιρα καὶ τοὺς ἀπαλούς ἀτμούς, ἢ ἀπὸ τοὺς λεπτοὺς τόνους μιᾶς δύσης, ποὺ μ' αὐτοὺς λούζουν τὸ πρόσωπο.

Ἐνα πορτραῖτο δὲν θὰ κριθῇ ἀπὸ τὸ ἐφέ τοῦ φωτός, ὅπως καὶ δὲν θὰ κριθῇ ἀπὸ τὸ ἀνυπόφορο δούλεμα τῶν λεπτομερειῶν. Τὸ πορτραῖτο πρὸ παντὸς πρέπει νᾶνε ζωντανό, ἀληθινό.

Τὸ πορτραῖτο καὶ κυρίως τὸ πορτραῖτο τοῦ ἄντρα δὲν εἶνε *decoratif*. Ἡ μπουρζουαϊστικὴ μας κοινωνία τὸ θεωρεῖ ὡς *Luxe*, καὶ στολίζει μ' αὐτὰ τὰ σαλόνια τῆς καὶ πολλὰς φορὲς καὶ τῆς τραπεζαρίας. Πόσο διάφορὴ ἀντίληψη εἶχαν οἱ εὐγενεῖς τοῦ μεσαίωνα. Τὰ οἰκογενειακά τους πορτραῖτα τὰ κορμενοῦσαν σὲ *galleries*. Πάνω σ' αὐτὰ ἦταν γραμμένη ὅλη τους ἡ ἱστορία. Ἱστορία εὐγενείας καὶ ἀνδρείας.

Στὴ σύγκριση τοῦ πορτραῖτου τοῦ ἄντρα μὲ τὸ πορτραῖτο τῆς γυναῖκας, βλέπομε πῶς τὰ διακοσμητικὰ στοιχεῖα ποῦχει τὸ δεύτερο, λείπουν σχεδὸν ὅλα ἀπὸ τὸ πρῶτο.

Στὸν ἄντρα τὸ μονότονο τοῦ ρούχου, σχεδὸν πάντα μαῦρο, ἐμποδίζει κάθε τάση διακοσμητικὴ. Γι' αὐτὸ στὸ πορτραῖτο τοῦ ἄντρα τὸ σκοῦρο τῶν ρούχων καὶ τοῦ φόντου, θὰ διαγράψῃ ξωηρὰ τὸ πρόσωπο καὶ τὰ χέρια—πηγὴ τῆς ἐκφρασης.

Τὸ πορτραῖτο τῆς γυναῖκας εἶνε ἡ ἱστορία τῆς μόδας. Τὰ πολὺτιμα καὶ ξωηρὰ ρούχα τῆς, ἀκόμα καὶ βράχιμο καὶ ὅλα τὰ μέσα ποὺ μεταχειρίσθηκε ἡ γυναῖκα γιὰ νὰ στερεώσῃ, καὶ θεοποιήσῃ τὴ σύντομη καὶ εὐκολόσβυστη ὁμορφιά τῆς, ὅλα ποὺ τὴν στολίζουν, ὅλα ποὺ τὴν ἑννοῦν, δεμένα τόσο σφικτὰ μὲ τὸν ἑαυτὸ τῆς ὅλα ἀνοίγουν τὸ δρόμο πρὸς τὴ διακόσμηση καὶ ἀναγκαστικὰ κλείνουν ἐκείνον τῆς ἐκφρασης· ἡ καλύτερα ἐλαττώνουν τὴν ἐντύπωση τοῦ προσώπου.

Σ' αὐτὴ τὴ φύση τῆς γυναῖκας, καὶ ἀκόμα σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ τῆς, ὅλες τῆς οἱ προσπάθειες τείνουν στὸ στόλισμα τοῦ εἶδους τῆς.

Μποροῦμε νὰ ποῦμε πῶς εἶνε ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς τῆς. Ἡ ἐρωτικὴ τῆς φύση, καθαρὰ παθητικὴ, γυρίζει πάντα γύρω ἀπὸ τὸν ἴδιο ἄξωνα τὸν Ἑρωτα.

“Αν ὁ ἄντρας κριθεῖ ἀνάλογα μὲ τὴ δράση του, ἡ γυναῖκα θὰ κριθεῖ ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμη τοῦ ἔρωτά της. Τὸ καλότερο ἐγκώμιο γιὰ τὴ γυναῖκα, θὰ εἶνε, ὅταν τῆς, ποῦμε ὅτι ἀγάπησε πολὺ, ὅτι ἐγνώρισε ὅλο τὸν ἔρωτα.

Στὴν ἱστορία τῆς ζωγραφιᾶς τῆς γυναίκας ὅλες της οἱ φύσεις : σάρκινο ἄγαλμα ντυμένο καὶ στολισμένο μὲ πλούσια κοσμήματα (Holbein, Titien), νόμφη (Goujon), θεὰ τῆς ὀπερας (ζωγράφοι τοῦ XVIII αἰῶνα) ἡ σκεπτικὴ φίλη (Whistler, Carrière, Ernest Laurent) ἡ mondaine (de la Gandara, Albert Besnard), θὰ μᾶς δείξουν μέσα ἀπὸ δάκρυ ἢ ἀπὸ γέλιο, τὴν ἐρωτεμένην γυναῖκα « τὸ εἶδωλο — ἴσως ἀνόητο — πάντα ὅμως ἐκλαμπρο, τὴ » μάγισσα ποὺ κρατεῖ κρεμασμένες στὸ βλέμμα της τῆς τύχης καὶ τὴ θέληση » τῶν ἀνθρώπων » ὅπως λέγει ὁ Baudelaire.

Κάθε τῆς ἔκφραση : εἴτε εἶνε παρθενικὴ αἰδῶ, ἀφέλεια, ἀγνότης, καλὸ-σύνη, ἀφοσίωση, ὑπομονή, συγχώρηση, εἴτε εἶνε σκληρότης, σανσουαλισμός, κακία, φιλοδοξία, ἀπληστία, ζούλια, μῖσος, ὑστερισμός, θὰ εἶνε ἡ ἔκφραση τοῦ πόθου της. Ὁ ἴδιος μοχλὸς τὴν ἀναιβάξει στὸ φῶς, τὸ ἴδιο ἐλατήριο τὴν τραντάζει : ὁ ἔρωτας.

Γι' αὐτὸ τὸ πορτραῖτο τῆς γυναίκας θὰ μᾶς συγκινήσει αἰσθητικά, ἐρωτικά.

Τὸ πορτραῖτο τοῦ ἄντρα θὰ μᾶς κάμει νὰ σκεφτοῦμε !

Ἀπὸ τὸ πορτραῖτο τοῦ ἄντρα δὲν θὰ ζητήσωμε νὰ εἶνε ὥραϊος. Ἡ ἔκφραση δὲν ἐπιδέχεται διαβαθμίσεις ὥραϊου. Θὰ ζητήσωμε τὸν χαρακτῆρα του, ὅλη του τὴ ζωὴ.

Ἀπὸ τὸ πορτραῖτο τῆς γυναίκας θὰ ζητήσωμε πρῶτ' ἀπὸ ὅλα νὰ εἶνε ὡμορφη (σπάνια ἢ ἄσχημη γυναῖκα παραδέχεται νὰ κάνει τὴ ζωγραφιά της) νὰ μᾶς ἐλκύει. Πρέπει νὰ μᾶς κάνει νὰ σταθοῦμε, νὰ τὴ θαυμάσωμε, νὰ τὴ ποθήσωμε. Θὰ μᾶς ἀναγκάσει νὰ τὴ προσέξωμε καλὰ σ' ὅλες της τῆς λεπτομέρειες, σ' ὅλες της γραμμὲς της. Θὰ μᾶς δώσει τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τὴ γδύσωμε· κάτω ἀπὸ τῆς πινελιᾶς νὰ μὴ βροῦμε πανί, μὰ τὸ σῶμα της, ὀλόγυμνο καὶ θερμό. Στὸ πορτραῖτο τῆς γυναίκας, τὸ σῶμα της θὰ μᾶς συγκινήσει περισσότερο, ἀπὸ τὸ πρόσωπό της. Στὸ πρόσωπό της θὰ δοῦμε τὴν ὑπόσχεση, στὸ σῶμα της ὅλη τὴν ἡδονή !

Στὴν ἡδονὴ τὸ ντεκόρ παίζει μεγάλο ρόλο. Τὸ πορτραῖτο τῆς γυναίκας πρέπει νᾶνε decoratif. Πρέπει νὰ μοιάζει μὲ ποίημα, ὅπως λέγει ὁ Baudelaire, μὰ μὲ ποίημα ἡδονιστικό.

Στὸ πορτραῖτο τῆς γυναίκας θὰ χρειασθοῦν τὰ effets τοῦ φωτός, οἱ λεπτοὶ τόνοι, ἡ ραφιναρισμένη ἀντανάκλαση, οἱ χλωρὰς ἀτμόσφαιρες τὸ θαμπὸ τοῦ ὀνείρου, τὰ σπάνια λουλούδια καὶ τὰ παράξενα βάζα, οἱ πλούσιες νταντέλλες, οἱ ὡμορφες draperies, τὰ μεταξωτά, τὰ βελούδα, τὰ φτερά, τὰ μαργαριτάρια, τὰ κοσμήματα, ὅλος της ὁ πλοῦτος ὁ ἐξωτερικὸς ποὺ μέσα καὶ ζεῖ, ποὺ μ' αὐτὸν σκεπάζει τὸ ἄδειο τῆς σκέψης της. « Ἡ σκέψις τῆς γυναίκας εἶνε ὅτι σκέπτονται γιὰ αὐτήν ».

Ἐνὰ τέτοιο πορτραῖτο θὰ μᾶς δείξει τὴ γυναῖκα γυμνή. Θᾶνε τὸ πορτραῖτο κάθε γυναίκας. Ἡ ζωγραφιὰ τῆς ἀγνωστῆς ποὺ ὅλοι ξεύρωμε — τόσο καλὰ — τῆς « Σφίγγας χωρὶς μυστικόν » !

Γιὰ τὸ πορτραῖτο τοῦ ἄντρα, μᾶς φτάνουν τὰ μεγάλα ἐπιπεδα, οἱ δυνατὲς πινελιᾶς, ἡ ἔκφραση του, ὁ χαρακτῆρας του — ἡ μεγάλῃ του ἀρετὴ.